

Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών στα πλαίσια της συνεκπαίδευσης

Δαβλάντη Γεωργία

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

Δαβλάντη Γεωργία

Φιλολόγος /Μα Ειδικής Αγωγής

gdavlanti@gmail.com

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

- ⦿ Ορισμοί εννοιών: Ένταξη, Συνεκπαίδευση, Ενσωμάτωση
- ⦿ Θεσμικό πλαίσιο της Ελλάδας
- ⦿ Εκπαιδευτικοί και συνεκπαίδευση
- ⦿ Η Εμπειρία των εκπαιδευτικών και η συνεκπαίδευση
- ⦿ Η βαρύτητα της αναπηρίας και οι εκπαιδευτικοί

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

◎ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- ✓ εκπαίδευση παιδιών με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο
- ✓ πλήρης συμμετοχή στο ΑΠΣ
- ✓ λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή (Καραμεσίνη, 2009)

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

◎ ΕΝΤΑΞΗ (inclusion)

- ✓ υποδοχή όλων των παιδιών (τυπικής και μη ανάπτυξης, μειονότητες κλπ) από τα σχολεία, χωρίς διακρίσεις, με σεβασμό στη διαφορετικότητα και με στόχο την ποιοτική εκπαίδευσή τους (Schwarz, 2005· UNESCO, 2008).

◎ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ (mainstreaming)

- ✓ συχνή ταύτιση με τον όρο «ένταξη»
- ✓ αλληλεπίδραση και αποδοχή ενός ατόμου με ιδιαιτερότητες από μια ομάδα παίρνοντας στοιχεία ο ένας από τον άλλο
- ✓ η ομάδα «απορροφά» το άτομο και το αντίστροφο (Δελασούδας, 2003)

ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- ◉ Ο κρατικός μηχανισμός αργεί να εκκινηθεί στην Ελλάδα ➡ αναπηρία ➡ ντροπή, ενοχές στο άτομο και την οικογένεια (Γρουμπός, 2013).
- ◉ Επίσημη παρέμβαση της πολιτείας έγινε:
 - «Αναγκαστικούς Νόμους» Α.Ν. 453/1937 και Α.Ν. 1049/1938 ➡ «Καθυστερημένα»
 - Ο Ν. 1143/1981 ➡ «Αποκλίνοντες» ➡ προκάλεσε αντιδράσεις διότι δημιούργησε ένα υπόστρωμα διαχωρισμού που υφίσταται έως σήμερα

ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- ◎ **N.1566/1985** σημαντικό βήμα προς την ενταξιακή εκπαίδευση με αλλαγή στις δομές και προώθηση ειδικών τάξεων στο γενικό σχολείο (Καζαντζίδου, 2010 · Αρνίδου, 2007 · Σούλης, 2002)
 - εισαγωγή θεσμού συνεκπαίδευσης και παράλληλης στήριξης
- ◎ **N. 2817/2000** πιο σύγχρονη αντίληψη
 - επαναπροσδιορισμός ορολογίας Ε.Α.
 - ίδρυση Κ.Δ.Α.Υ κριτική
 - νέα Α.Π.Σ και τεχνολογικά μέσα (Καζαντζίδου, 2010 · Ε.Σ.Α.μεΑ, 2008 · Πεννά, 2008 · Ζωνίου-Σιδέρη, 2004γ· Βλάχος, 2008)

ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Ν. 3699/2008 χωρίς θεαματικές αλλαγές
 - υποχρεωτική εκπαίδευση ΑμεΑ (άρθρο 2, παρ.1)
 - τμήματα ένταξης (άρθρο 4, παρ.1)
 - Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής (Σ.Μ.Ε.Α)
 - Κ.Ε.Δ.Δ.Υ (άρθρο 4, παρ.1)
 - Παράλληλη Στήριξη

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- ◎ εκπαιδευτικοί γενικής αγωγής δέχονται σε ποσοστό 80% ότι τα παιδιά με ειδικές ανάγκες πρέπει να εκπαιδεύονται στο γενικό σχολείο
- ◎ 68,4% παραδέχονται ότι δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών με ειδικές ανάγκες, διότι στερούνται εξειδικευμένης κατάρτισης
(Καζαντζίδου, 2010)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- ◎ οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την συνεκπαίδευση των παιδιών τυπικής και μη ανάπτυξης δίστανται (Zoniou-Sideri & Vlachou, 2006):
 - δυνατή βελτίωση σχολείου και περιορισμός στιγματισμού (θετική άποψη)
 - εξαρτάται από την βαρύτητα του περιστατικού (αρνητική άποψη)
 - συμφωνούν ότι οι ειδικοί παιδαγωγοί και το ειδικό σχολείο είναι υπεύθυνοι για τα παιδιά με ιδιαιτερότητες

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- ◎ Σύμφωνα με την έρευνα των Anderson et al (2007) οι εκπαιδευτικοί ήταν διστακτικοί:
 - Περιορισμένος χρόνος (ειδική προετοιμασία μαθήματος)
- ◎ Άγνοια τρόπου διαχείρισης μαθητή (ακαδημαϊκό/ κοινωνικό/ συναισθηματικό επίπεδο) (Παντελιάδου & Αντωνίου, 2008 · Χαρούπιας, 2008β)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- ⊙ Ανεπαρκής υποστήριξη κράτους (Valeo,2008)
- ⊙ Δεν υπάρχει αλληλεπίδραση μαθητών στην αίθουσα
- ⊙ Αναπηρία προσωπικό πρόβλημα του ατόμου (φύση και τρόπος που ερμηνεύει κάποιος την αναπηρία) (Πατσίδου,2010)

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- ◎ Η εμπειρία αποτελεί βασικό στοιχείο για την διαμόρφωση των απόψεων των εκπαιδευτικών (ΕΦΑΕΑ, 2011 · Πεννά, 2008 · Watkins, 2003)
- ◎ Η επαφή των εκπαιδευτικών με παιδιά με αναπηρία ενισχύει θετικά τις απόψεις τους για την συνεκπαίδευση Koutrouba et al (2008)

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- ◎ Περισσότερα χρόνια εμπειρίας ➡ περισσότερη ενσυναίσθηση (Wilkins & Nietfeld, 2004)
- ◎ Σύμφωνα με την έρευνα των Avramidis et al (2000a) και της Πατσίδου (2010) η εμπειρία των εκπαιδευτικών με μαθητές με ειδικές ανάγκες δεν επηρέασε τις απόψεις τους

Η ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- ⊙ Τα παιδιά ομαδοποιούνται ανάλογα με την βαρύτητα του περιστατικού (Avramidis & Norwitch, 2002)
- ⊙ Εφικτή η συνεκπαίδευση για τα παιδιά με μέτρια νοητική υστέρηση, δυσλεξία, ήπιες μαθησιακές δυσκολίες (Καζαντζίδου, 2010 · Avramidis & Kalyva, 2007)
- ⊙ Ανέφικτη η συνεκπαίδευση για τα παιδιά με προβλήματα λόγου, αισθητηριακά προβλήματα, αυτισμό (βαρύς), ΔΕΠΥ, ψυχολογική διαταραχή (Koutrouba et al, 2008 · Avramidis & Norwitch, 2002)

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Α) Οι εκπαιδευτικοί είναι αρνητικοί σε σχέση με την συνεκπαίδευση
- Β) Θέτουν ορισμένες προϋποθέσεις σε κάποιες περιπτώσεις για την εφαρμογή του θεσμού της συνεκπαίδευσης.

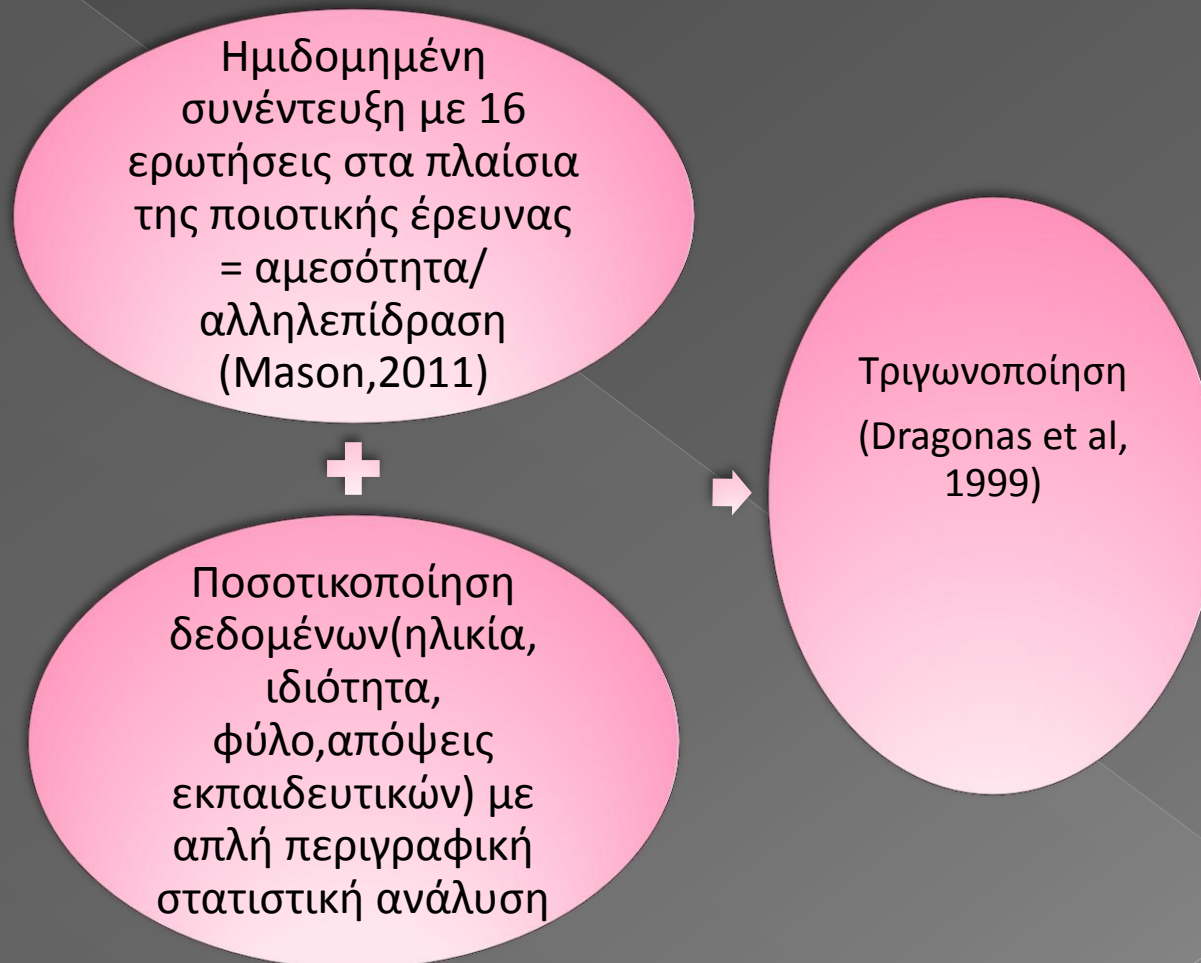
ΔΕΙΓΜΑ

- Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 16 εκπαιδευτικοί από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (9 δάσκαλοι και 7 νηπιαγωγοί).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

- Ημιδομημένη συνέντευξη

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Πιλοτική εφαρμογή
(Ζαφειρόπουλος, 2005)

**Διαδικασία συλλογής
δεδομένων/Συνέντευξη**
(Λιάζος, 2008)

**Περιγραφική ανάλυση
δεδομένων**
(Strauss & Corbin, 1998)

**Κωδικοποίηση
δεδομένων**
(Polit & Hungler, 1999)

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

- ◉ Μετά την κωδικοποίηση των δεδομένων προέκυψαν επτά θεματικές ενότητες προς ανάλυση:
 - εμπειρία και συνεκπαίδευση
 - συναισθήματα, κατάρτιση και χειρισμός καταστάσεων
 - βαρύτητα αναπηρίας
 - βελτίωση του σχολείου
 - ωφέλεια παιδιών τυπικής και μη ανάπτυξης
 - ελληνική πραγματικότητα
 - τελικές απόψεις εκπαιδευτικών

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

- ⊙ Δάσκαλοι και νηπιαγωγοί είχαν τουλάχιστον μια φορά στην εκπαιδευτική τους πορεία εμπειρία από την συνεκπαίδευση

- ⊙ Θετική επιρροή προσπάθεια για ένταξη

- ✓ όπως είπε και η συμμετέχουσα 06 «Προσπάθησα να τα έχω κοινωνικά, μαθησιακά και κοινωνικά ενταγμένα μέσα στην τάξη»

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

◎ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

- Οι εκπαιδευτικοί δεν είναι κατάλληλα καταρτισμένοι
- Η περαιτέρω γνώση σχετίζεται με την προσωπική διάθεση του κάθε εκπαιδευτικού (ανεπαρκής στήριξη πολιτείας / ελλιπής πανεπιστημιακή εκπαίδευση)
- ✓ Όπως ανέφερε η 09 «Δεν θα το έλεγα. Εντάξει μπορεί να υπάρχουν και κάποιες εξαιρέσεις. Μπορεί κάποιος να έχει κάνει κάποια σεμινάρια στην ειδική αγωγή, να το έχει ψάξει γιατί τον ενδιαφέρει, γιατί μπορεί να έχει ένα δικό του πρόσωπο με παρόμοιο πρόβλημα αλλά σε γενικές γραμμές θα έλεγα ότι δεν έχουμε την κατάλληλη επάρκεια»

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

◎ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

◎ Εμπειρία

◎ Συζήτηση με το παιδί κατανόηση αναγκών του

◎ Διαδίκτυο/ σεμινάρια

◎ ΚΕΔΔΥ

Άγνοια σε πρακτικά ζητήματα ειδικής αγωγής

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

- Όπως δήλωσε και η **συμμετέχουσα 04** «...αυτό που είδα ότι προέχει είναι η προσωπική επαφή το να καταλάβεις το παιδί και τις ιδιαίτερες ανάγκες του και στη συνέχεια χρειάζεται επιμονή ψυχραιμία και βέβαια μεθοδολογία», κάτι παρόμοιο δήλωσε και η **συμμετέχουσα 07** «Κατάφερα και έκανα μια πολύ ωραία σχέση μαζί του και επικοινωνούσαμε με τέτοιο τρόπο ώστε βελτιώθηκε πάρα πολύ και το ένα του πρόβλημα και το άλλο» ενώ η **συμμετέχουσα 03** είπε «...απλά προσπαθούσαμε να το κάνουμε να νοιώθει ότι συμμετέχει σε μια ομάδα...».

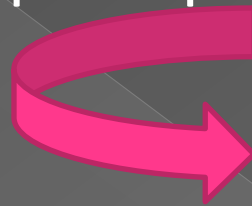
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

◎ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

- ◎ Άγχος } μήπως συμβεί κάτι κακό όχι μόνο στο ίδιο το παιδί αλλά και στα υπόλοιπα
- ◎ Κούραση } επιπλέον χρόνος για ειδική προετοιμασία μαθήματος
επιπλέον ευθύνη

Η ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ

- ⊙ Διαχωρισμός των παιδιών που πρέπει να εντάσσονται στο γενικό σχολείο ανάλογα με την βαρύτητα της αναπηρίας και με προϋποθέσεις
- ⊙ Απαραίτητη η παράλληλη στήριξη και ο ειδικός παιδαγωγός

αποκλεισμός βαριών
περιπτώσεων

αντίφαση με την έννοια της
συνεκπαίδευσης

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ / ΩΦΕΛΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΥΠΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

◎ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

- Το σχολείο μπορεί να βελτιωθεί και να αναβαθμιστεί τόσο στις υποδομές όσο και στο επίπεδο σπουδών (καινοτόμα τεχνολογικά μέσα, λειτουργικά κτήρια, εισαγωγή ψυχολόγων, ειδικών παιδαγωγών, κοινωνικών λειτουργών)

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ / ΩΦΕΛΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΥΠΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

◎ ΩΦΕΛΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ

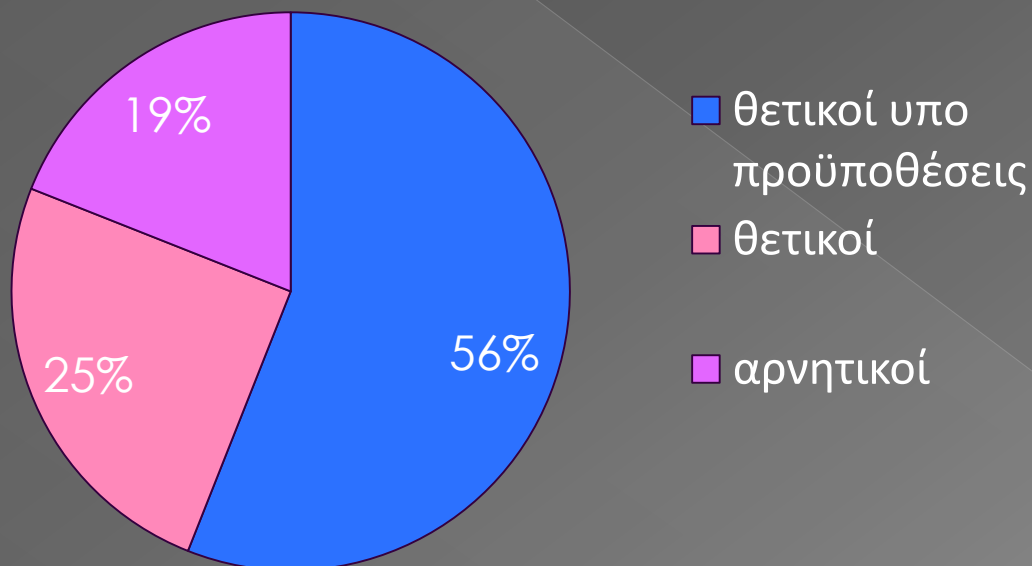
- Ωφελούνται σε ακαδημαϊκό επίπεδο υπό προϋποθέσεις (παράλληλη στήριξη, απαραίτητα μέσα)
- Ωφελούνται σε κοινωνικό και συναισθηματικό επίπεδο περισσότερο τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

- ⊙ Δεν είναι δυνατό να εφαρμοστεί η συνεκπαίδευση στην Ελλάδα
- ⊙ Πρέπει να υπάρξουν βελτιώσεις που αφορούν:
 - την υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων
 - την οργάνωση των τμημάτων ένταξης και την παράλληλη στήριξη
 - βελτίωση των ΑΠΣ

ΤΕΛΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Θετικοί υπό προϋποθέσεις	Θετικοί	Αρνητικοί	Σύνολο
56%	25%	19%	100%

ΤΕΛΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

◎ ΘΕΤΙΚΟΙ ΥΠΟ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

- Κατάρτιση εκπαιδευτικών σε θέματα ειδικής αγωγής
- Βελτίωση των δομών του σχολείου
- Παράλληλη στήριξη / ειδικοί παιδαγωγοί
- Περισσότερη υποστήριξη από την πολιτεία
- Αποβολή των προκαταλήψεων

ΤΕΛΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

◎ ΘΕΤΙΚΟΙ

- Στην κοινωνία γενικότερα και στην εκπαίδευση ειδικότερα δεν πρέπει να υφίστανται διαχωρισμοί
- Τα παιδιά πρέπει να εκπαιδεύονται ισότιμα

ΤΕΛΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

◎ ΑΡΝΗΤΙΚΟΙ

- Θα επηρεαστούν αρνητικά τα υπόλοιπα παιδιά
- Κίνδυνο για τους υπόλοιπους (βαριά περιστατικά)
- Η προσοχή του δασκάλου προς το παιδί με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες θα δημιουργήσει ζήλια στους υπόλοιπους μαθητές

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, διαπιστώνεται ότι η συγκεκριμένη έρευνα συγκλίνει με τις διαπιστώσεις παλαιότερων ερευνών

(Καζαντζίδου, 2010 · Τσούλιας, 2010 · Πατσίδου, 2010 · Koutrouba et al, 2008 · Πεννά, 2008 · Zoniou-Sideri & Vlachou, 2006 · Heiman, 2004 · Shaffner & Buswell, 2004 · Avramidis & Norwich, 2002 · Avramidis et al, 2002 · Avramidis et al, 2000a)

- Οι εκπαιδευτικοί θέτουν προϋποθέσεις για την εφαρμογή της συνεκπαίδευσης.

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

- «Όπως είπα και λίγο πιο πριν όταν δεν είναι βαριάς μορφής τα παιδάκια μπορούν γιατί έχουν να δώσουν και να πάρουν και να βελτιωθούν. Όταν είναι πολύ βαριά μορφή εκεί προβληματίζομαι γιατί μπορεί να επηρεαστούν αρνητικά και τα παιδιά της τυπικής τάξης αν ζουν κάθε μέρα δύσκολες καταστάσεις. Βέβαια δεν πρέπει να τα απομακρύνουμε από τέτοιες περιπτώσεις αλλά δεν ξέρω αν είναι και καλό να το ζουν καθημερινά και να βιώνουν έντονες καταστάσεις όταν υπάρχουν δύσκολες περιπτώσεις».

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

- «Και αν θα γίνει δεν θα γίνει με επιτυχία. Χρειάζεται να γίνουν πολλά πράγματα. Να γίνει αναδιάρθρωση της παιδείας, να αλλάξουν ορισμένα πράγματα. Τι μαθαίνουμε στα παιδιά και τι υποδομές έχουμε; Πως να ενταχθεί ένα παιδί όταν το πρώτο πράγμα που κάνει όταν μπαίνει μέσα στην τάξη είναι να περιμένει να χτυπήσει το κουδούνι για να φύγει. Χρειάζονται και άλλα πράγματα και υποδομές. Κατάλληλες εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που να το προετοιμάζει για την έξοδό του στην κοινωνία».

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Α.Ν 453/1937 (ΦΕΚ.28/Α'/37) (Αναγκαστικοί Νόμοι), Περί Ιδρύσεως Σχολείου Ανωμάτων και Καθυστερημένων παιδιών κλπ. (ηλεκτρονική μορφή). Διαθέσιμο στο: <http://www.eoty.gr/main/text.asp> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης στις 27/06/2014)
- ◉ Α.Ν 1049/1938 (ΦΕΚ.24/Α'/38) (Αναγκαστικοί Νόμοι), Περί Τροποποιήσεως και Συμπληρώσεως του Αναγκαστικού Νόμου 453/1937 (ηλεκτρονική μορφή). Διαθέσιμο στο: <http://www.eoty.gr/main/text.asp> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης στις 27/06/2014).
- ◉ Anderson C. J. K., Klassen R. M.& George G. K. (2007). 'Inclusion in Australia. What teachers say they need and what school psychologists can offer'. *School Psychology International*, 28 (2), 131-147.
- ◉ Avramides, E. & Norwich, B. (2002). 'Teachers' attitudes towards integration/ inclusion: A review of the literature'. *European Journal of Special Needs Education*, 17, 129-147.
- ◉ Avramidis, E. & Kalyva, E. (2007). 'The influence of teaching experience and professional development on Greek teachers' attitudes towards inclusion'. *European Journal of Special Needs Education*, 22 (4), 367-389.
- ◉ Avramidis, E., Bayliss, P. & Burden, R. (2000a). 'A survey into mainstream teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school in one local educational authority'. *Educational Psychology*, 20 (2), 193-213
- ◉ Αρνίδου, Κ. (2007). *Οι εκπαιδευτικοί παράλληλης στήριξης στο πλαίσιο της παιδαγωγικής της ένταξης*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- ◉ Βλάχος, Δ. (2008) *Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και οι σύγχρονες απαιτήσεις από την εκπαίδευση. Εκπαίδευση και ποιότητα στο ελληνικό σχολείο* (ηλεκτρονική μορφή). Διαθέσιμο στο: http://www.pischools.gr/download/programs/erevnes/ax_poiot_xar_prot_deft_ekp/ekp_poiot_sx_eisig/s_1_118.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης στις 27/06/2014).
- ◉ Γρουμπός, Ε. (2013). *Η ακαδημαϊκή και κοινωνική συμμετοχή των κωφών παιδιών στα σχολεία γενικής αγωγής στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Πατρών.
- ◉ Δελλασούδας, Λ. (2003). *Σχολική ένταξη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Έκδοση β. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Dragonas, Th., Androussou, A., Petroyiannis, K., & Inglessi, Ch. (1999). 'Ivaluation d' une formation sur le terrain dans le domaine de l' iducation interculturelle'. *Carrefours de l' iducation*, 8 , 56-83.
- ◉ Ευρωπαϊκός φορέας για την Ανάπτυξη στην Ειδική Αγωγή (2011) *Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στην Ευρώπη – Προκλήσεις και Ευκαιρίες*, Odense, Denmark: Ευρωπαϊκός φορέας για την Ανάπτυξη στην Ειδική Αγωγή.
- ◉ Ε.Σ.Α.μεΑ (2008). *Σχεδιάζοντας πολιτική σε θέματα αναπηρίας. Εγχειρίδιο εκπαιδευομένου* (ηλεκτρονική μορφή). Διαθέσιμο στο: http://www.esaea.gr/files/documents/Egheiridio_Ekpedevomenou.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης στις 26/06/2014).
- ◉ Ζαφειρόπουλος , Κ. (2005). *Πως γίνεται μια επιστημονική εργασία. Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Αθήνα : Κριτική
- ◉ Zoniou-Sideri, A. & Vlachou, A. (2006). 'Greek teachers' belief about disability and inclusive education'. *International Journal of Inclusive Education*, 10, 4-5.
- ◉ Ζωνίου-Σιδέρη, Α. (2004 γ). Η αναγκαιότητα της ένταξης. Προβληματισμοί και προοπτικές. Στο Ζωνίου-Σιδέρη, Α, (επιμ.) *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις. Τόμος Α. Θεωρία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. 9-31.
- ◉ Heiman, T. (2004). 'Teachers coping with changes: Including students with disabilities in mainstream classes: An international view'. *International Journal of Special Education*, 19 (2), 91-103.
- ◉ Καζαντζίδου, Π. (2010). *Στάσεις και απόψεις γονέων και εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τον ρόλο της ενταξιακής αγωγής στην ανάπτυξη των κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών. Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών*.
- ◉ Καραμεσίνη, Θ. (2009). *Εφαρμογή Προγραμμάτων Συνεκπαίδευσης παιδιών με Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες στα Μαθηματικά: Αξιολόγηση του Μοντέλου της Συνδιδασκαλίας*. Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- ◉ Koutrouba, K., Vamvakari, M. & Theodoropoulos, E. (2008). 'SEN students' inclusion in Greece: Factors influencing Greek teachers' stance'. *European Journal of Special Needs Education*, 23 (4), 413 – 421.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Λιάζος, Π. (2008). *Οι βιβλιοθήκες στα Δημοτικά Σχολεία της Έδεσσας. Προβληματισμοί και προσεγγίσεις μέσα από την οπτική γωνία του δασκάλου*. Πτυχιακή εργασία. Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό ίδρυμα Θεσσαλονίκης
- Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Μτφρ. Ε., Δημητριάδου & Κυριαζή, Ν. Αθήνα: Πεδίο.
- Ν.3699/2008 (ΦΕΚ.199/Α'/08), Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση Ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ηλεκτρονική μορφή). Διαθέσιμο στο: <http://www.nomoi.info/%CE%A6%CE%95%CE%9A-%CE%91-199-2008.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης στις 26/06/2014).
- Ν. 2817/2000 (ΦΕΚ.78/Α'/00), Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ηλεκτρονική μορφή). Διαθέσιμο στο: <http://www.seepeaa.gr/LH2U/ploads/ItemsContent/197/5.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης στις 18/07/2014).
- Ν.1566/1985 (ΦΕΚ.167/Α'/'85), Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις (ηλεκτρονική μορφή). Διαθέσιμο στο: http://dide.flo.sch.gr/web/wprcontent/uploads/2013/05/DIDEFlorinas_N_1566_1985_Me_Oles_Tis_Allages.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης στις 26/06/2014).
- Ν. 1143/1981 (ΦΕΚ.80/Α'/'81), Περί Ειδικής Αγωγής, ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, απασχόλησης και κοινωνικής μέριμνας των αποκλινόντων εκ των φυσιολογικών ατόμων (ηλεκτρονική μορφή). Διαθέσιμο στο: http://users.sch.gr/gkaripid/f%201%20%20Nomothesia/Nomos/tomos_32.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης στις 26/06/2014).
- Παντελιάδου, Σ. & Αντωνίου, Φ. (2008). *Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για μαθητές με Μαθησιακές Δυσκολίες*. Βόλος: Γράφημα.
- Πατσίδου, Μ. (2010). *Συνεκπαίδευση παιδιών με ή χωρίς εκπαιδευτικές ανάγκες. Στάσεις εκπαιδευτικών και μαθητών στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Διδακτορική διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Πεννά, Α. (2008). *Στάσεις κα ετοιμότητα δασκάλων ως προς την ένταξη παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο*. Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Polit, F.D. & Hungler, P.B. (1999). *Nursing research: Principles and methods*. Philadelphia: Lippincott.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ◉ Σούλης, Σ.Γ. (2002). *Παιδαγωγική της ένταξης: Από το «σχολείο του διαχωρισμού» σε ένα «σχολείο για όλους»*. Τόμος Α. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- ◉ Schwarz, D. (2005). *Including children with special needs. A handbook of educators and parents*. London: Greenwood Press.
- ◉ Strauss, A. & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage Publ.
- ◉ Τσούλιας, Ν. (2010). *Βασική εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην ειδική αγωγή. (Με έμφαση στην σχολική ένταξη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες)*. Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- ◉ UNESCO-IBE (2008) *Conclusions and recommendations of the 48th session of the International Conference on Education (ED/BIE/CONFINTED 48/5)* Geneva: UNESCO IBE.
- ◉ Valeo, A. (2008). 'Inclusive education support systems: Teacher and administration views'. *International Journal of Special Education*, 23 (2), 8-16.
- ◉ Watkins, A. (ed.) 2003. *Key Principles for Special Needs Education – Recommendations for Policy Makers*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education.
- ◉ Wilkins, T. & Nietfeld, J. L. (2004). 'The effect of a school-wide inclusion training programme upon teachers' attitudes about inclusion'. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 4 (3), 115-121.
- ◉ Χαρούπιας, Α. (2008β). 'Από την Ειδική Αγωγή στην Ορθοπαιδαγωγική. Αναζητώντας ένα νοήμον σύστημα διασφάλισης ποιοτικών υπηρεσιών παιδείας για τους μαθητές με και χωρίς ιδιαιτερότητες στο δημόσιο σχολείο'. *Παιδεία και Κοινωνία*, 33, 9-11.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ

**Send All My Friends
to School**